

War of the beasts and the animals

MARIA STEPANOVA / THEATER ZUIDPOOL

Een welgekomen dissidente stem uit Rusland

Mia Vaerman
Gezien op 02 maart 2022
Theater Zuidpool, Antwerpen

‘War of the Beasts and the Animals’ is vuurwerk, niet in de feestelijke, maar in de rauwe, destructieve zin van het woord. Gepaster kon Zuidpool niet uitpakken in deze tijden. Russische poëzie, van Maria Stepanova, dient Russische vernietiging hier van antwoord. Vijf meiden en een sample artist maken er met ritme, rijm en bakken energie een *spoken word* performance van die nazindert als een popconcert.

12 MAART 2022

Een mengtafel, linksachter, vlak voor een wat prutserig opgehangen wit doek. Mijn verwachtingen bij de opvoering van drie gedichten van Maria Stepanova - geprezen én kritisch Russische auteur - starten in mineur als ik de zaal binnenstap, zeker als de vijf performers en de klankmixer kalmpjes het podium opstappen. Wordt dit een sombere poëzieavond? Niet dus: geen vijf seconden later staat de scène in brand met klank, ritme en stemmen die ketsen en bonken als één groot drumstel. Ieder om beurt een slag. Teksten springen uit de mond van de performers als uit een machinegeweer. Tatatatatatatàa. De beatboxer komt ertussen, het schieten valt niet meer te stoppen.

Dan vangt Sofie Decleir een schelle aria aan. ‘There was an old woman who lived in a shoe, All the poets were full of woe, And nobody knew what to do.’ Op het scherm boven het podium lees je tegelijk de Nederlandse vertaling:‘Een oude vrouw woonde in een schoen, alle dichters zaten in zak en as, en niemand wist wat te doen’. Een Russische tekst, gebracht in het Engels, met Nederlandse boventitels, in een slam poetry performance: krachttoeren bovenop een krachttoeren. Regie: Jorgen Cassier en Koen van Kaam. Progatonisten: Evgenia Brendes, Sofie Decleir, Taeke Nicolaï, Scarlet Tummers en Anne-Laure Vandeputte en sample artist Kris Strybos. Ook de Engelse vertaling van Sasha Dugdale is een bravourestuk, net als de Nederlandse boventiteling van Inge Floré, Joanna Britton & Katrien Debois. Alweer drie vrouwen.

Ze brengen drie gedichten van Maria Stepanova die gaan over oorlog, maar dan geen oorlog om macht en grond, wel om taal. Zij vindt dat het manipulatieve gebruik ervan in *fake news* en desinformatie haar taal contamineren. Die werd haar ontstolen, en maakt zo de sociale en culturele identiteit waarvan taal de drager is kapot. Om aan het misbruik ervan te ontkomen, vecht ze terug met verbrokkelde poëzie: ze stelt haar eigen stem in vraag, blaast alles wat taal ooit verwezenlijkte op, en bouwt met de brokstukken een nieuwe identiteit.

Ze citeert en samplet daarvoor overvloedig uit de wereldliteratuur, de Russische literatuur, popcultuur, sprookjes, folklore, mythes, kinderliedjes, theater en film. Ze vervormt en combineert zonder scrupules, varieert schaamteloos op de taal die ze aan anderen ontleent, verweeft Duitse, Franse en Russische dichters en speelt met alle mogelijke stijlsoorten, van Shakespeariaanse jambes tot 18e eeuwse alexandrijnen. Soms herken je iets, vaker niet. Maar je ontwart het spel erin: 'hi ho hi ho and off they go to civil war' naar Disney's *Snowwhite*, bijvoorbeeld.

De drie gedichten in deze muziektheatervoorstelling (al doet die omschrijving deze ritmebom nauwelijks eer aan) komen uit verschillende bundels van de Joods-Russische dichteres. 'Spolia' (2014) schreef ze toen in Donbas soldaten sneuvelden zonder dat iemand daar acht op leek te slaan. Poetin beweerde (ook toen) dat er geen oorlog aan de gang was. Woede over die desinformatie zette haar aan het schrijven. Ze verwijt zichzelf dat ze haar stem niet laat horen, geen kern raakt en keert zich daarna tegen haar land.

De gedichten van Stepanova gaan over oorlog, maar dan geen oorlog om macht en grond, wel om taal

De zin 'She simply isn't able to speak for herself' slaat dus niet alleen op haarzelf, maar ook op haar land. Het doet denken aan het recente pleidooi van vertaler Gaëtan Regniers in De Standaard om een onderscheid te maken tussen het Russisch regime en de Russische cultuur, precies waar Maria Stepanova hier op hamert. Vanuit haar identiteitscrisis ontpopt zich in deze tekst een activiste tegen het geweld van de machthebbers. Het is precies dit verzet als reactie op de wurggreep van het Russische regime dat wordt uitgespeeld door de performers. Ze spelen perfect in op de identiteiten waarmee Stepanova het gevecht aangaat. Door hun woorden heen hoor je het kraken van de drijvende houten kist die ze beschrijven; een Dolly Parton-achtige smartlap wordt afgewisseld met het beeld van sexy Bondgirls in de cirkel van het zoeklicht - Sofier Decleir met zonnebril; even later lalt ze erop los terwijl ze lurkt aan een flesje vodka.

Op een gegeven moment slaat Kris Strybos met een micro tegen zijn keel, terwijl een van de meisjes (het ging te snel om te onthouden wie) in een telefoonmicro zingt met krakende stem. Het ritme kolkt en stuwt, maar er vallen, op het juiste moment, ook stiltes. De taal is zot, net als het denken zelf, en de spelers geven daar fenomenaal gestalte aan. De enen met wild loshangende haren, de andere met opgestoken knot - een glansrol van Sofie Decleir ! Overigens valt ook dit op: twee generaties in het spel. De ene geboren rond 1970 - beide schrijfsters, de regisseurs, Sofie Decleir, Kris Strybos-, de andere actrices van begin 1990. Het mixt perfect.

Bij het tweede gedicht, 'War of the Beasts and the Animals' (2015) valt het verrassende, pulserende, stoeierige weg. Ook bij de spelers. Jammer, want deze

ruwe, machteloze woorden vormen een overdonderende aanklacht tegen de oorlog. ‘Even hope is stillborn’. De jonge actrices overroepen zich hier in hun kwaadheid. Alleen Sofie Decleir blijft met opvallend metier een verstaanbaar denken neerzetten. Als ik de tekst later nalees (alleen de Engelse vertaling is beschikbaar, de Nederlandse mocht niet worden vrijgegeven…) besef ik pas wat een huzarenstukje dit is. Ook al lees ik luidop, om rijm en ritme te voelen, ik kan er niks van maken, ik krijg de woorden amper uitgesproken. Hoe hard is hierop gewerkt?! In de voorstelling zelf hielp de boventiteling enorm om te volgen, maar zelfs dan verzonk de betekenis vaak in vergeefs geschreeuw waar ik achteraf geen touw meer aan vastknopen.

Achter de Engelse tekst zit overigens een geëngageerd verhaal: Sasha Dugdale, zelf dichteres, vond het onvertaalbaar en weigerde eerst, maar de Brexit-saga duwde haar met de neus op eenzelfde soort discours van desinformatie en nationalisme. Toen kon ze het toch niet laten. Bij dichters werkten er samen aan, en vervingen Stalins en Poetins citaten door die van Johnson en anderen…

In laatste gedicht, ‘The Body Returns’ (2018), herdenkt Stepanova honderd jaar WOI. Uit de lijken die in de oorlogsvelden begraven liggen laat ze een onstuitbaar verlangen naar leven opstijgen. ‘Cell unceasingly makes cell… Spring pours like warm piss over permafrost’. Ongerept is het niet meer, maar wel onvermurwbaar, dat leven.

When I am a weary spidery little insect

Even then it’s a pity to die:

I’d rather wander on a sea of milk.

Hier krijgt het jonge geweld op de bühne weer vat op tekst en ritme. Zo komt het uiteindelijk toch goed. Op de bühne, tenminste. Liefst wil ik het allemaal nog een paar keer zien en dan weer uit de bol gaan - zoals bij een popconcert. Met enkel ‘Spolia’ en ‘The Body Returns’ misschien? ‘War of the Beasts and the Animals’ hoeft voor mij niet per se, al is het een goeie titel. Maar de Nederlandse woorden wil je kunnen herlezen na de voorstelling. Daarom een vurig pleidooi: GEEF DIE NEDERLANDSE VERTALING VRIJ! Of maak werk van de uitgave… Want nee, aan Russofobie doe ik niet mee. Ik ben meteen begonnen aan Stepanova’s boek, ‘Voorbij het geheugen’. Wél al uitgegeven in het Nederlands.